

⁷⁰ J. Vree, *De Groninger godgeleerden. De oorsprongen en de eerste periode van hun optreden (1820-1843)*, Kampen 1984, 339.

⁷¹ Als hoogleraar in Groningen werd Meijboom (1842-1933) gerekend tot de 'ultra-Tübingers'. Zij radicaliseerden de uitkomsten van het historisch-kritische onderzoek van de Tübingen hoogleraar F.C. Baur (1792-1860) tot de stelling dat over het leven van Jezus in historisch opzicht niets vast staat. In Nederland was dit standpunt al in 1878 verdedigd door A. Pierson (cf. Rienk Klooster, *Het vrijzinnig protestantisme in Nederland*, Kampen 2006, 37-38).

⁷² A.J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795*, Kampen 1986, 213-214.

⁷³ Zie de aan Meijboom en Knappert gewijde lemma's in de *Encyclopedie van Drenthe*, Assen 2003, 504 en 604.

⁷⁴ L. Knappert, *De betekenis van de wetenschap van het folklore voor de godsdienstwetenschap onderzocht en aan de Holda-mythe getoetst*, diss. Leiden 1887.

Moeder de Gans

Ds. Gijsbert de Leeuw (1873-1941) nam in januari 1911 het beroep aan. De Leeuw was in 1873 geboren in Utrecht, waar zijn vader als directeur werkte bij de plaatselijke Bankvereniging. De familie De Leeuw was gereformeerd, en Gijsbert ging dan ook theologie studeren aan de door Abraham Kuiper gestichte Vrije Universiteit in Amsterdam. De orthodoxie trok hem echter niet. De Leeuw vertrok naar Amerika. Eenmaal terug in Nederland maakte hij de studie theologie af in Groningen, waar hij de moderne richting omarmde. In 1908 werd hij hervormd predikant in Barchem, in 1910 bracht hij op uitnodiging van de Nederlandse consul een bezoek aan St. Petersburg, om er een lezing te houden voor de Hollandse gemeente. Ter Apel kreeg met hem een geharnaste tegenstander van de orthodoxie in huis, feller dan Nieweg. Zijn grote voorbeeld was de Duitse theoloog David Friedrich Strauss (1808-1874), die in zijn *Leben Jesu* de stelling verdedigde dat de evangeliën geen historische maar een mythologische waarheid bevatten. Deze visie was indertijd nadrukkelijk afgewezen door Hofstede de Groot, die zelfs geprobeerd had een Nederlandse vertaling te verhinderen.⁷⁰

De Leeuw liet zich in Ter Apel bevestigen door de Groninger hoogleraar Hajo Uden Meijboom (1842-1934)⁷¹, die behoorde tot de radicaal moderne richting. Over het leven van Jezus viel nauwelijks iets te zeggen, het Nieuwe Testament bood op hem geprojecteerde ideeën uit later tijd:

Het was mogelijk dat er een Jezus geleefd had, maar de aan hem toegeschreven ideeën waren zeker niet van hem afkomstig. Het christendom stamde uit de tweede eeuw; de evangeliën en de paulinische geschriften waren neerslag van in die eeuw levende ideeën en moesten dienovereenkomstig laat gedateerd worden.⁷²

Meyboom was een voorstander van Volksonderwijs en in de kerk van leervrijheid. Een andere theoloog van wie de nieuwe predikant van Ter Apel invloed had ondergaan was de Leidse kerkhistoricus Laurentius Knappert (1863-1943), die net als Meyboom als modern predikant in Assen had gestaan.⁷³ Knappert was in 1887 gepromoveerd op het verband tussen folklore, godsdienstwetenschap en mythologie.⁷⁴ De Leeuw koesterde eveneens belangstelling voor sprookjes en sagen van allerlei volken ter wereld. Uit het Sanskriet vertaalde fragmenten uit de Bhagavad Gita legde hij naast Germaanse mythen uit de Edda, volksverhalen als Roodkapje en Moeder de Gans – én het bijbelse kerstverhaal. De conclusie voor hem was duidelijk: zonder onderscheid waren dit producten van de menselijke cultuur. Voor zover het christendom pretendeerde hoger